

на біржах. Вона визначається як різниця між ринковим курсом акцій та їх сумарною номінальною вартістю, що має дорівнювати величині зареєстрованого статутного капіталу. Такі приховані резерви розцінюються як порушення достовірності звітної інформації. Вони призводять до зниження величини прибутку та розміру власного капіталу, що у свою чергу зменшує прибуток до

оподаткування, дивідендні виплати акціонерам та іншим власникам.

Загалом, резервна система підприємств і корпорацій у час великих суспільних викликів, пов'язаних з воєнними діями, необхідністю захисту країни від російського агресора, має бути надійною, захищати від непередбачуваних втрат, системних і несистемних ризиків, мати відповідний інформаційний супровід.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом Міністерства фінансів України 28.03.2013 року № 433. URL: <https://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/treasury/3759-33.html>.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ПАРАДИГМИ ОБЛІКУ ПОДВІЙНОГО ЗАПISУ

Пушкар М.С. д.е.н., професор,

Західноукраїнський національний університет

Інваріант обліку подвійного запису, як парадигма облікового знання середніх віків, був породжений товарно-грошовими відносинами та обміном між товаровиробниками по мірі розвитку торгівлі, коли бухгалтерська професія стала звичним явищем і фахівці стали обробляти факти записуючи результати їх обробки в різноманітні облікові книги та отримувати показники для складання форм звітності за допомогою таких інструментів, як абак і рахівниця, а з 30-х років ХХ століття – рахівниця і арифмометр (використовувалися з епохи середньовіччя до 80-х років ХХ століття в Україні, до того часу, поки не появились персональні комп'ютери в США).

Ось чому інші інваріанти обліку було фізично неможливо застосувати для отримання більшого масиву інформації, хоча з кінця ХІХ століття інженери й менеджери великих компаній вимагали розширення економічних показників для управління виробництвом [1].

Відсутність високопродуктивних засобів обробки даних виявилася гальмом для розвитку прогресивних методів обліку, які би давали інформацію для управлінського корпусу великого і середнього бізнесу Єдиний інваріант обліку в минулому – це закономірний історичний процес, обумовлений відставанням науково-технічного прогресу в галузі обчислювальної спроможності облікового мистецтва від запитів управлінської практики.

Всесвітньо відомий французький історик-медієвіст Ле Гофф [2], досліджуючи зародження обліку, зазначав, що цей процес відбувся в XII-XIII століттях в Європі разом з піднесенням ролі грошей у зв'язку з розвитком міст, торгівлі, критих ярмарків та будівництвом храмів.

В Європі виділилися два основних регіони завдяки економічному росту та експансії грошей, які сприяли об'єднанню великої кількості дрібних гільдій та ганз всередині процвітаючих торгових міст у великий Ганзейський Союз найбільш розвинутих країн Європи.

Два регіони християнського світу сформувалися завдяки розквіту міст та торгівлі, які принесли їм великі багатства, могутність та блиск порівняно з регіонами, де цей ріст або грошовий обіг був менш інтенсивним.

Перший регіон – Північно-Східна Європа, що включав міста від Фландрії до прибалтійських країн, які збагатилися на торгівлі сукном, де виробництво набуло майже промислового характеру. Утворилася мережа міст, в яких циркулювали гроші – Аррас, Іпр, Гент, Брюгге (наймогутніший), Гамбург, Любек, Рига, Стокгольм, Лондон. Ці міста увійшли в ганзейську мережу, утворивши великий економічний центр.

Другий – Північна Італія та Середземномор'я з містами Мілан, Венеція, Генуя, Піза, Флоренція, Кремона, П'янченца, Павія, Асті, Сієна, Лукка. У Венеції з XIII століття існувала розвинута скляна промисловість, в основному, на острові Мурано. Генуя була одним з центрів работорговлі (до речі з Чорного моря (Кафи) генуезький корабель привіз в 1347 році до Європи збудника бубонної чуми, яка спустошила

населення від третини до половини в окремих державах). Пробуджувалися після тривалого періоду темних віків також міста атлантичного узбережжя (зокрема торгівля Франції вином).

Міста середньовічної Європи почали динамічно розвиватися, що вимагало грошей для оплати праці в металургії, шкіряному виробництві, пивоварінні та інших галузях промисловості. В цей час почав зростати престиж праці. Багатіли й монастирі в XII-XIII столітті, які вимагали чимало грошей для будівництва храмів.

Вивчення ситуації в економіках держав Європи стало можливим завдяки збільшенню обсягу документальних джерел з XIII століття та прогресу монетарної економіки. Цей переломний момент настав між 1150 і 1250 роками, отримавши назву «довгого XIII віку», відомого як період великого будівництва соборів. Собори будувалися не на вірі, а на грошах багатих людей, тому їх «золото було розчином» для будівництва.

XIII століття – це розвиток числа і розрахунку. Купці та фінансисти навчилися добре рахувати і добре збагачуватися. Посаду королівського скарбника увів в XII столітті Людовік VII, а продовжив Людовік Святий, який довірив скарбницю дому ордена Храма (тамплієрів) з середини XII віку до 1295 року [1, с. 15].

Ганза оформилася з часів виникнення міста Любек в 1158 році, який згодом став на чолі Ганзейського Союзу, що охоплював купців основних торгових міст регіону. У цей період набули розвитку такі економічні категорії, як кредит, мито, боргові книги, розрахункові монети (любеська марка, фламандський фунт грошей, англійський фунт стерлінгів та інші).

Історики розходяться щодо дати створення Ганзейського об'єднання, одні називають 1242 рік, коли в Любеку укладено договір з Гамбургом і ці міста почали контролювати значну частину торгівлі солоною рибою, а інші – 1299 рік, коли портові міста, такі як Росток, Гамбург, Вісмар, Люнебург і Штральзунд утворили Союз з метою закриття доступу до портів кораблям тих купців, які не увійшли в об'єднання. Проте, є й такі, які називають формальною датою Ганзейського Союзу 1356 рік, коли в Любеку відбувся з'їзд купців, на якому було створено структуру управління Союзом.

Яку би дату створення Ганзи історики не називали, але відомо, що в 1160 році виникло Готландське співтовариство, яке об'єднувало купців держав Балтійського моря і мало свою печатку. Співтовариство уклало договори з сусідніми феодальними володарями і містами щодо правил торгівлі, зокрема 1189 році – договір з князем Ярославом Новгородським про врегулювання правил справляння податків з купців, і створено Готський двір, як місце проживання іноземних торговців. Надано купцям право екстериторіальності, заборонено князю нападати на купців та відбирати майно, навіть у випадку війни з правителями тих держав, з яких вони прибули.

У зв'язку з нашествям монголотатар у період до 1300 року торгівля зі Смоленськом припинилася, а торговий шлях доходив лише до Полоцька. Два окремих торгових шляхів проходили до Новгороду – один морський, від Ревеля через Фінську затоку і по системі рік через Стару Ладугу в Новгород, а другий сухопутний – від Риги по дорогах до Дерпта (теперішній

Тарту) на Псков і Новгород (у зимовий період на санях).

Німецькі купці на території Священної Римської імперії користувалися захистом імператора, але у роки боротьби за владу міста були вимушені самим турбуватися про безпеку торгівлі та захист від конкурентів з Німеччини і Голандії. Саме у ці часи стали з'являтися перші регіональні союзи купців, оскільки відправляти загальні каравани з товаром було безпечніше, дешевше обходилося утримання власних постійних дворів – контор і простіше домогатися привілеїв.

Отже, торгівля (нім. ганза) і бурхливий розвиток товарно-грошових відносин призвели до нагромадження капіталу, який в силу релігійної кон'юнктури в часи розвинутого середньовіччя спрямовувався на будівництво культових споруд

За часів існування Ганзи до неї входили майже 200 міст, але тільки окремі з них перебували в Союзі постійно. Більшість міст були розташовані на узбережжях Балтійського та Північного морів. Столицею Ганзи став Любек, який отримав в 1227 році статус Імперського вільного міста, де знаходився ганзейський апеляційний суд для вирішення позовів між союзними купцями. Любек виділяв значні кошти на підтримання флоту та вирішував дипломатичні місії. В містах Ганзейського Союзу поширювалося Любекське міське право, яке діяло не лише в німецьких містах, а й в Гданьску, Ризі, Дерпті, Великому Новгороді.

Торгівля охоплювала територію різних країн - від Італії до Русі і Московії, від Португалії до Скандинавії, а товаром були соль, пушина, віск, риба. З Кельна по всіх

країнах розходилися вина, з Гданьська – зерно, з Люнебурга - сіль. В Лондоні німецькі купці купували шерсть, яку продавали у Фландрії. У Новгороді і Пскові - пушину (особливо соболя) і віск.

Використання грошей призвело, перш за все, до швидкого розвитку рахівництва, його методів та великого обсягу писанини, яку воно породило. Облік ознаменував собою утвердження ролі грошей в суспільстві з часів високого середньовіччя і сформувався, як знання про формальну модель фіксування на папері руху торгового капіталу [1, с. 25].

Так склалося історично, що з кінця XV століття та наступних більше, ніж 300-х років до часів активного формування індустріальних суспільств у Європі, подвійний запис був визнаний квінтесенцією облікового мистецтва, який до цього часу охороняється законом про облік та фінансову звітність і зберігає свій статус центрального елемента облікового знання, для якого характерні такі ознаки:

- відображення в обліку лише минулих подій, зафіксованих у документах;

запис на рахунках оформляють методом подвійного запису по дебету одного та кредиту другого;

- тільки та інформація заслуговує на довіру користувачів, яку отримали виключно в «бухгалтерському» обліку за допомогою подвійного запису;

- облікову інформацію відносять до надзвичайно точної, яка віддзеркалює істинне положення справ на підприємстві, оскільки її отримують з використанням подвійного запису;

- рух активів, капіталу та заборгованості відображають тільки методом подвійного запису в єдиному грошовому вимірнику, користуючись виключно методами елементарної арифметики.

Такі «канони» обліку щодо отримання інформації не витримують критики в теперішніх умовах ведення бізнесу через їх спекулятивність і неможливість логічного виведення з реальних умов господарської діяльності та процесу збору й обробки фактів. Висновок з цього лише один – зміна парадигми подвійного запису на інформаційну парадигму, в якій знайдеться місце фінансовій, управлінській та стратегічній підсистемам обліку.

Список використаних джерел:

1. Пушкар М С., Семанюк В.З. Етапи формування облікової науки та її подальший розвиток. *Вісник економіки*. 2023. №2. С.172-187.
2. Jacques Le Goff. *Le Moyen Age et l'argent essai d'anthropologie historique*. Paris, Perrin, 2010. 245 p.

ВИМІРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Мартусенко І.В. к.г.н., доцент,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ

Європейський зелений курс ініціатива Європейського Союзу (ЄС), (European Green Deal) – це стратегічна яка була анонсована в грудні 2019